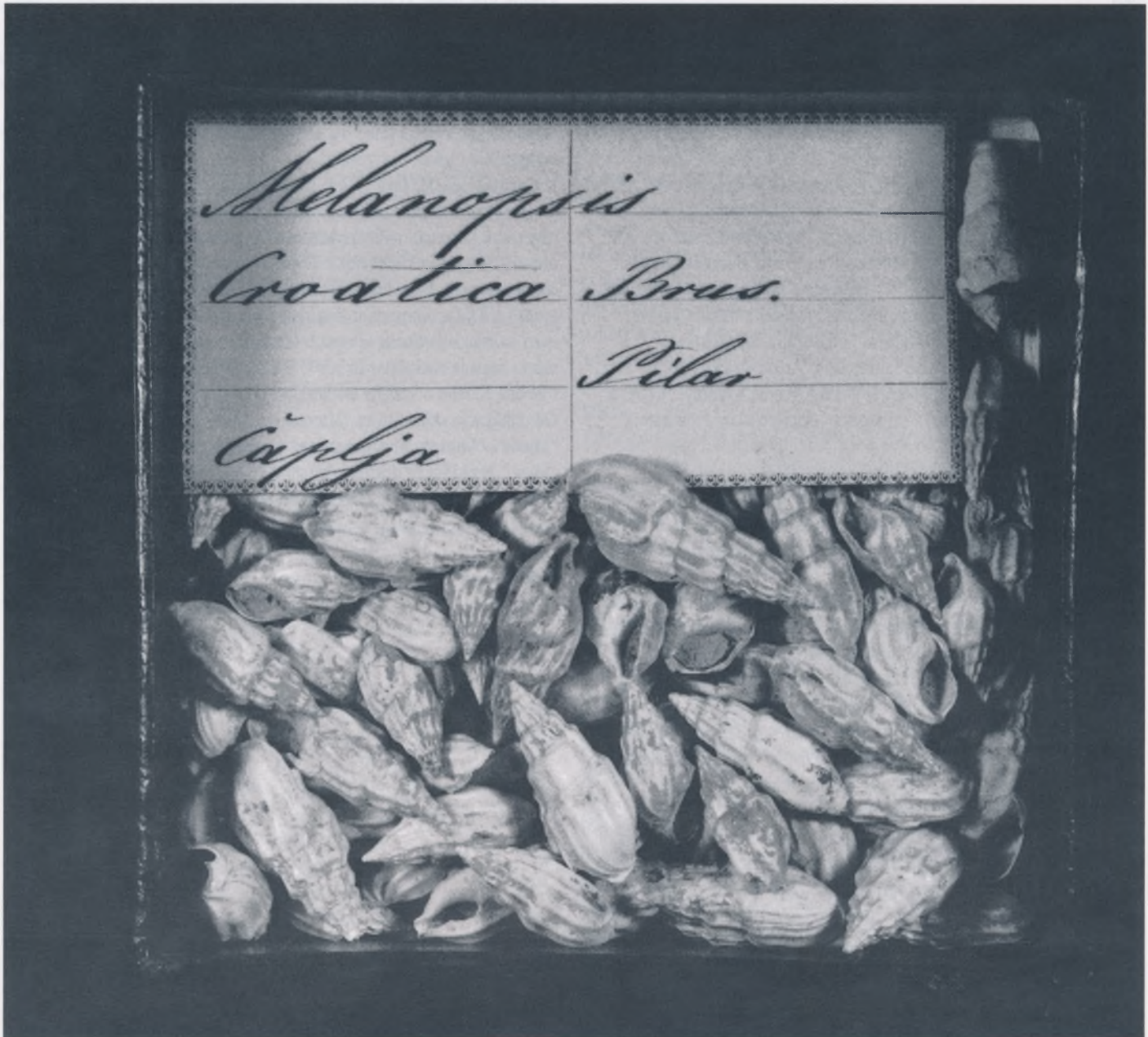

OSVRT NA ČLANAK MILANA
HERAKA (MUZEJI, 1956.-1957.):
“Osnovni principi rada u našim
Geološko-paleontološkim muzejima

Zlata Jurišić-Polšak
Hrvatski prirodoslovni muzej

Pregledavajući bibliografiju akademika Milana Heraka, u čiju će se čast u ožujku 1997. održati znanstveni skup u povodu 80. obljetnice života, s posebnom radoznalošću pročitala članak objavljen u časopisu “Muzeji”, istina prije točno četrdeset godina, daleke 1957. godine: “Osnovni principi rada u našim Geološko-paleontološkim muzejima”. Bila sam iznenađena muzeološkom zrelošću autora nakon samo 9 godina rada u muzejskoj djelatnosti, izrazito sistematičnim promišljanjem muzeološke problematike, te aktualnošću teme. Premda se ovdje većina problema tretira teoretski, bit ću toliko slobodna da ih smjestim u konkretan prostor Geološko-paleontološkog muzeja u Zagrebu, gdje je i profesor Herak bio zaposlen punih 9 godina (1943.-1952.).

Melanopsis croatica. Brusina
Čaplja kraj Podvinja. Pliocen.
Neogenska malakološka zbirka Spiridona Brusine: “Fossile Binnen Mollusken...”

Limnocardium riegei M. Hornes.
Okrugljak, Zagreb. Gornji pont.
Neogenska malakološka zbirka Spiridona Brusine: "Gragja za neogensku malakološku faunu..."

Radiolites cremi PARONA
Franičevi, Pazin, Gornja kreda
Donacija. Zbirka Ante Polšaka "Zbirka rudista iz Hrvatske"

Nedostatak prostora

U prvom redu prof. Herak ističe problem muzejskog prostora u svom članku: "Zagrebački Geološko-paleontološki muzej se još uvijek nalazi u istim adaptiranim prostorijama, u koje se doselio još u prošlom stoljeću. Te prostorije ni u samom početku nisu odgovarale svrsi, pa je razumljivo da još manje odgovaraju danas."

Na nedavno (potkraj 1996.) održanom Simpoziju u povodu 150. obljetnice Narodnog muzeja u Zagrebu, gdje se razmatrala muzejska problematika, moglo se čuti da su se Prirodoslovni muzeji smjestili privremeno u zgradi u Demetrovoj I, a to je bilo prije punih 130 godina. Već je tada bilo jasno da taj prostor nije pravi i nije dovoljan za tri prirodoslovna muzeja. Dakle, problem prostora se ni u proteklih 40 godina nije riješio, nego je baš naprotiv i te kako aktualan.

Zbirke sa svjetskom reputacijom

Muzej kao "Centar za pohranu naučnog materijala"

Da bismo mogli pratiti problematiku koju Herak tretira u svom članku, iznijet ću ukratko neke povijesne činjenice, a navest ću i najvažnije zbirke prikupljene tijekom vremena, koje su pridonijele stvaranju, možemo reći, svjetske reputacije i ugleda te ustanove.

Geološko-paleontološki muzej izdvojio se iz Prirodopisnih odjela kao

samostalna ustanova 1893. godine, a ravnateljem je postao D. Gorjanović-Kramberger, koji je ujedno vodio i katedru Sveučilišta. Samo 6 godina kasnije "dogodila se Krapina", dakle otkriće nalazišta ostataka Homo sapiens neanderthalensis, koje je do danas ostalo najbogatije nalazište neandertalaca u Europi. Tzv. Zbirka krapinskog pleistocena i danas je najvrijednija (nulte kategorije) u Geološko-paleontološkom odjelu, kao i u Hrvatskome prirodoslovnome muzeju. Ona je i danas u fokusu istraživanja svjetskih, posebno američkih paleoantropologa, koji zajedno s našim stručnjacima rade na zbirci. Moderna istraživanja ipak nisu promijenila prvotne postavke Gorjanović-Krambergera, koji je napisao niz djela o tom nalazu, nego ih upravo potvrđuju. Za 2 godine, dakle 1999., slavit ćemo stotu obljetnicu tog nalaza, a tim će se povodom u Zagrebu održati svjetski paleoantropološki skup.

Po bogatstvu primjeraka i vrijednosti izdvojila bih i Neogensku malakološku zbirku, čija je jezgra potekla iz Narodnog muzeja, a veći dio skupio je i obradio paleomalakolog svjetskoga glasa S. Brusina. Zbirka potječe iz cijele Hrvatske, a posebno se ističu dvije manje zbirke s klasičnih lokaliteta Markuševac i Okrugljak. Kako Neogenska malakološka zbirka sadržava mnoštvo originalnih tipova vrsta - holotipova, ta zbirka je europskog značenja.

Spomenut ću još samo neke manje, ali veoma vrijedne raritetne zbirke, kao što je Zbirka fosilnih kukaca iz Radoboja (prikupio Gj. Pilar), Zbirka sarmatskih riba (prikupio i obradio Gorjanović-Kramberger), Flora fossilis Susedana (zbirka sarmatskih listova, koju je prikupio i obradio Gj. Pilar), Zbirka velikih pleistocenskih sisavaca (čiji je dio upravo izložen na izložbi "Ledeno doba", koristeći kompletan prostor koji nam je na raspolaganju za stalni postav).

Najvredniji primjerci iz svih zbirki, a to su hrvatski unikatni fosili, izdvojeni su u posebnu Zbirku holotipova, koja je najviše spomeničke vrijednosti (nulta kategorija). Ta zbirka je živa, nadopunjuje se primjercima holotipova današnjih paleontologa, baš kao što je profesor Herak priželjkivao u svom članku: "Možda bi se mogle naći mogućnosti da muzej bude centar za pohranu naučnog materijala barem nekih naučnih radnika izvan muzeja. Na taj način bi se na jednom mjestu mogao koncentrirati veći dio naučnog blaga nekog grada, pokrajine, pa i republike." Katalog dijela te velike zbirke upravo je u tisku, a prof. Herak je jedan od recenzenata.

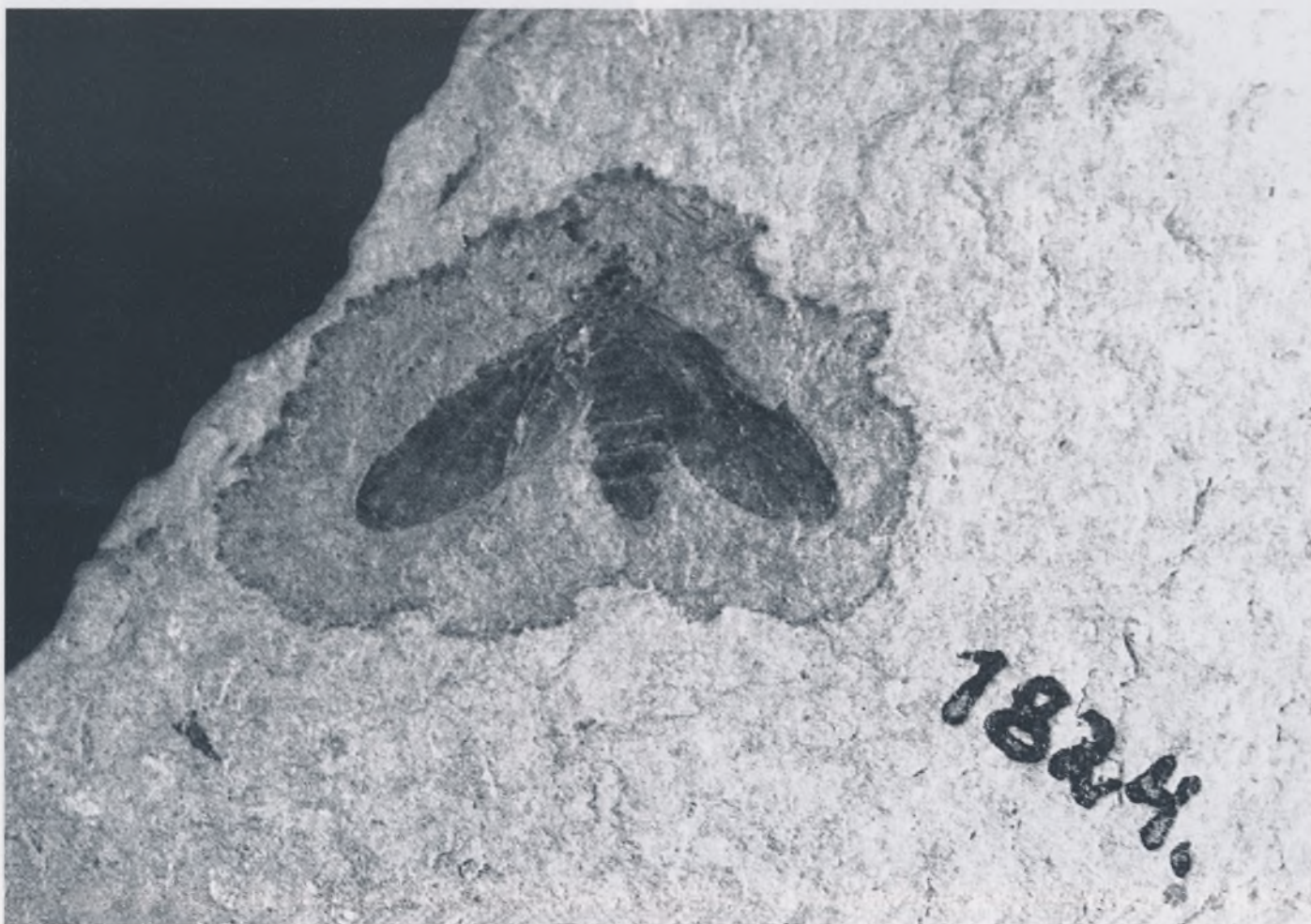
Naše se zbirke kontinuirano i dalje obogaćuju, ali ne samo marom naših kustosa nego i donacijom. Prije dvadesetak godina profesorica Vanda Kochansky-Devide pohranila je svoju vrijednu zbirku Fauna marinskog miocena Medvednice (Zagrebačke gore) u muzeju. Kasnije je pohranila u muzeju i zbirke miocenskih kongerija, među kojima je i tridesetak holotipova, koje je obradila u svojim znanstvenim radovima. Prije kratkog vremena dobili smo opet od Geološko-paleontološkog zavoda Prirodoslovno-matematičkog fakulteta nekoliko vrijednih zbirki (koje

uključuju i holotipove), od kojih Zbirka pahiodontnih školjakaš (prikupio A. Polšak) zasigurno spada među najbogatije u Europi. To je za naš muzej velika obveza, jer te zbirke treba muzeološki obraditi, a i ići u korak sa znanstvenim dostignućima u njihovoj obradi.

Tako muzej postaje trezor u kojem se čuvaju (pod posebnim uvjetima i po međunarodnim muzeološkim pravilima) hrvatski originali i znanstveno najdragocijiji primjerci fosila.

Ravnoteža između znanstvene i stručne djelatnosti

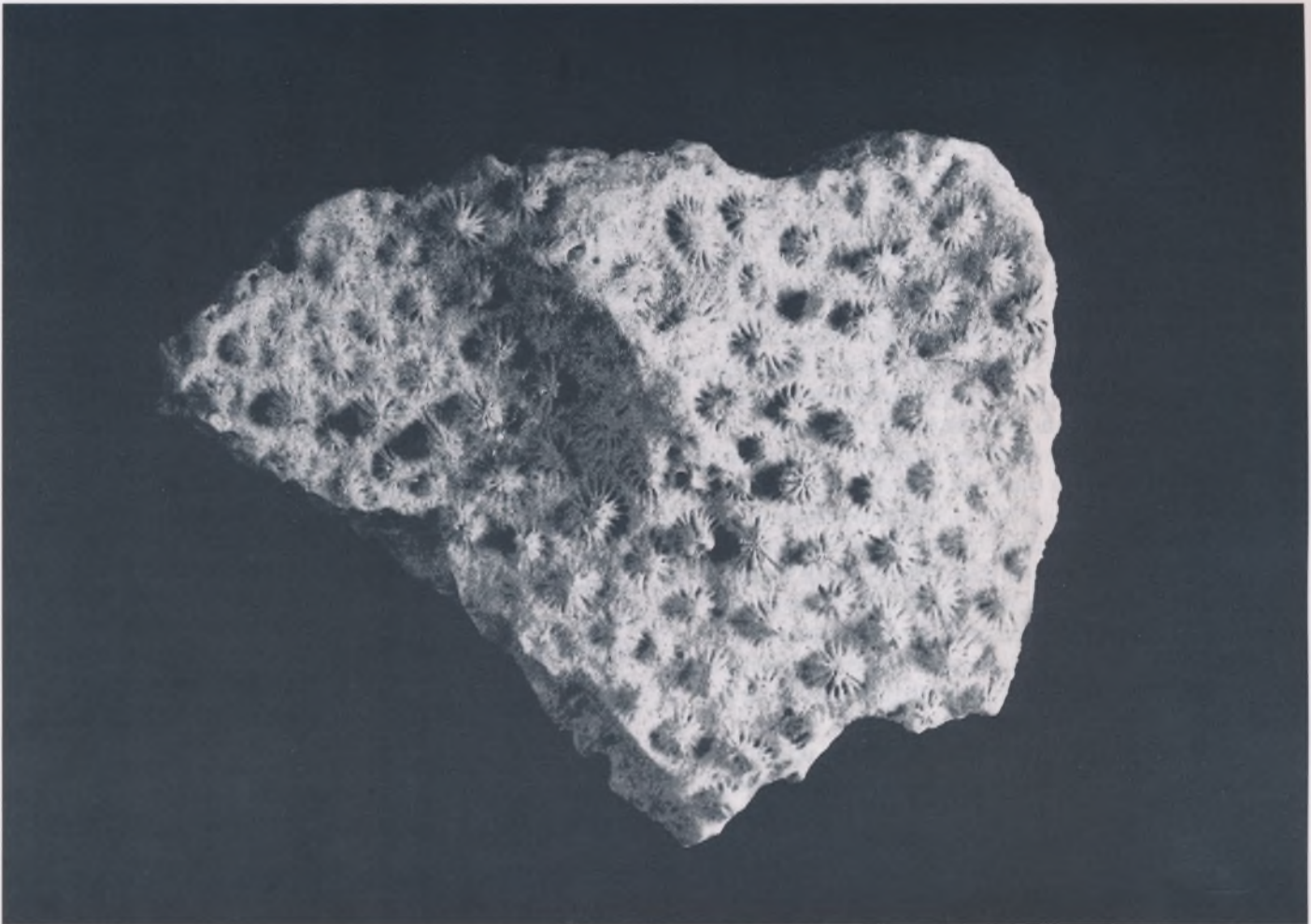
Svojom znanstvenom djelatnošću Muzej se povremeno uzdigao iznad svojih problema kao što su nedostatan prostor, nedostatak stručnog osoblja: "Veći je problem samo prepariranje fosilnog materijala zbog nedostatka stručnih paleontoloških preparatora" (danas u muzeju radi 7 kustosa i 1 muzejski tehničar), ali za pravu muzeološku djelatnost nikad tu nije bilo uvjeta. To je činjenica koju ističe i prof. Herak: "Nove prostorije, više stručnjaka i veće dotacije osnovni su preduvjeti za postavljanje tematskih izložbi, koje bi mogle u potpunosti odgovoriti svojoj namjeni. U međuvremenu bi muzejski stručni radnici trebalo da vrše ona naučna istraživanja, bez kojih se ni sada ni u budućnosti ne bi mogle postaviti odgovarajuće tematske zbirke." Aktualnost članka proistječe i iz činjenice da naš današnji muzej nema stalnog postava, a to je jedna od osnovnih premisa u djelatnosti muzeja, što ističe i prof. Herak: "Osnovno je naći ravnotežu između znanstvene i muzeološke aktivnosti."

Pentheria anthracina HEER.

Radoboj kraj Krapine, Sarmat.

Zbirka fosilnih kukaca Gjura Pílara: "Kukci sarmatskih naslaga Radoboja."

Orbicella reussiana EDW.-HAIME.
Gornje Vrapče, Zagreb. Baden. Donacija.
Zbirka Vande Kochansky-Devide: "Fauna morskog miocena Medvednice."

Štetnost amaterskog rada na terenu

Prikupljanje geoloških i paleontoloških uzoraka za muzejske zbirke je prema Heraku "naučni akt, koji može izvršiti samo stručnjak-terenski istraživač. Jedino on može odabrati uzorke onih stijena i onih fosila, koji su najkarakterističniji... Način fosilizacije, sekundarno ili primarno ležište, odnos prema sedimentu, popratna fauna ili flora kao i mnogi drugi podaci mogu se točno interpretirati samo u terenu, pri sabiranju materijala. Stoga ne samo što ne bi trebalo poticati amatersko sakupljanje fosilnog materijala, već bi naprotiv trebalo ukazati na njegovu štetnost, jer kod samog vađenja fosilnog materijala i uz sedimenta nestručna ruka može i nehotice uništiti često dragocjene dokumente i tako ih zauvijek oteti nauci."

Dakle, važno je upozoriti stručnjaka na nalazište fosila, a ne prepustiti ga nestručnjacima na raspolaganje, jer to je uvijek vezano uz izvjesne znanstvene gubitke. To je također aktualno stajalište, s obzirom na postojanje amaterskih društava, čija djelatnost uvijek mora biti pod nadzorom stručnjaka.

Moralna potpora danas

U današnje vrijeme u konkretnom slučaju kad ne postoji, nominalno, ni jedan geološko-paleontološki muzej u Hrvatskoj, nego istoimeni odjel u Hrvatskome prirodoslovnome muzeju, osnovni problem je naći ravnotežu djelatnosti pojedinih prirodoslovnih struka. Ta ravnoteža narušena je u posljednjih 10 godina, nakon uspostave jedinstvenoga prirodoslovnog

muzeja u Zagrebu, te je stoga nužno da se posljedice desetgodišnjeg proizvoljnog ravnjanja Muzejom, te negiranja specifičnosti pojedinih struka saniraju. Te se posljedice jasno očituju u tome da Geološko-paleontološki odjel postupno gubi svoj stoljetni identitet i svoj status.

Upravo davno objavljeni članak profesora Heraka daje kustosima našega današnjega Geološko-paleontološkog odjela Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja moralno pravo, a i snagu, da se izbore barem za internu samostalnost i opstojnost svojih struka, te da za njihove specifične programe dobiju posebna sredstva (jasno, i da odgovaraju za njih), te da ih usmjere u djelatnost za koju drže da je najpotrebnija. Gotovo stoljetna samostalnost, tradicija i ugled Geološko-paleontološkog muzeja daje nam za pravo i obvezu da čuvamo neovisnost, integritet i identitet našeg odjela u Hrvatskome prirodoslovnome muzeju. To je uostalom i bio preduvjet ujedinjenja triju samostalnih muzeja u HPM.

I na kraju, možemo zaključiti kako je 40 godina star članak prof. Heraka, i te kako koristan, aktualan i poticajan.

Literatura:

Herak, M. (1956.-1957): Osnovni principi rada u našim Geološko-paleontološkim muzejima. Muzeji, 11-12, Savez muz.-konz. radnika FNRI, Zagreb.

Primljeno: 11.4.1997.